

10 Vybrané hodnotící nástroje v psychiatrickém ošetřovatelství

kap. 10: DOI: 10.32725/zsf.2021.74228179.08

Hana Hajduchová

University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Health and Social Sciences, Institute of Nursing, Midwifery and Emergency Care, České Budějovice, Czech Republic

Souhrn

Sestra jako jeden člen multidisciplinárních týmů poskytujících péči a podporu pacientům či klientům s duševním onemocněním hraje v posuzování jejich fyzického a psychického stavu důležitou roli. Sestry nestanovují diagnózu, ale jejich hodnocení může přispět ke správné léčbě. V oblasti duševního zdraví se jedná jak o hospitalizované pacienty v lůžkových zdravotnických zařízeních (akutní psychiatrická oddělení všeobecných nemocnic, psychiatrické kliniky, psychiatrické nemocnice apod.), klienty pobytových sociálních služeb (např. domovů pro seniory se zvláštním režimem), tak o klienty využívající ambulantní péče, ale také služby nyní díky reformě psychiatrické péče se rozvíjející komunitní péče (např. center duševního zdraví). Ve všech těchto sférách je hodnocení velmi důležitou ošetřovatelskou činností. Tato kapitola přináší přehled vybraných hodnotících nástrojů, které mohou být sestrami pracujícími s pacienty s duševní poruchou či podezřením na ni použity pro hodnocení různých druhů psychopatologie. Zmiňované hodnotící nástroje a škály mohou být sestrami ale také využity pro formulování individuálních plánů péče o pacienty/klienty i pro monitoring účinnosti ošetřovatelských intervencí a lékařské a jiné péče. Jako zásadní se jeví vždy pohlížet na pacienta/klienta jako holistickou bytost.

V textu jsou uvedeny a popisovány hodnotící nástroje a škály, které jsou typické pro určité skupiny pacientů či klientů, a také škály, které jsou používány v psychiatrické péči ve světě. Z výše jmenovaných se jedná např. o nástroje pro vyhodnocení rizika agrese, hodnocení rizika sebevražedného jednání, hodnocení psychotických příznaků, nástroje pro hodnocení kognitivních funkcí, hodnocení poruch nálad a hodnotící škály a metody využívané u osob se závislostmi.

Klíčová slova: deprese; duševní zdraví; hodnotící nástroje; psychiatrické ošetřovatelství, úzkost

Podkapitoly:

10.1 Agrese a její možnosti hodnocení

10.2 Sebevražedné jednání a možnosti jeho hodnocení

10.3 Psychotické příznaky a možnosti jejich hodnocení

10.4 Další vybrané hodnotící nástroje využívané v psychiatrickém ošetřovatelství

10.5 Delirium a možnosti jeho hodnocení

10.6 Poruchy nálad a možnosti jejich hodnocení

10.6.1 Deprese

10.6.2 Úzkost

10.7 Kognitivní poruchy a možnosti jejich hodnocení

10.8 Hodnotící škály a metody využívané u pacientů se závislostí

Literatura

1. Acorn, S. (1993). Use of the Brief Psychiatric Rating Scale by Nurses. *J Psychosoc Nurs Ment Health Serv* 31(5): 9–12. DOI: 10.3928/0279-3695-19930501-04.
2. Alexopoulos, G. S., et al. (1988). Cornell scale for depression in dementia. *Biol Psychiatry* 23(3): 271–284. DOI: 10.1016/0006-3223(88)90038-8.
3. Almvik, R., et al. (2000). The Brøset Violence Checklist sensitivity, specificity, and interrater reliability. *J Interpers Violence* 15(12): 1284–1296. DOI: 10.1177/088626000015012003.
4. Andreasen, N. C. (1984). Scale for the Assessment of Positive Symptoms (SAPS). Iowa City, University of Iowa.
5. Barker, P. J. (2004). Assessment in Psychiatric and Mental Health Nursing. Cheltenham: Nelson Thornes.
6. Bartoš, A. (2018). Pamatujte na POBAV – krátký test pojmenování obrázků a jejich vybavení sloužící ke včasnému záchytu kognitivních poruch. *Neurol praxi* 19(Suppl. 1): 5–10.
7. Bartoš, A. (2019). Dvě původní české zkoušky k vyšetření paměti za tři minuty: Amensia Light and Brief Assessment (ALBA). *Cesk Slov Neurol N* 82(4): 420–429. DOI: 10.14735/amcsnn2019420.
8. Bartoš, A., Raisová, M. (2019). Testy a dotazníky pro vyšetřování kognitivních funkcí, nálady a soběstačnosti. 2. vyd. Praha: Mladá fronta.
9. Bartoš, A., et al. (2014). Česká tréninková verze Montrealského kognitivního testu (MoCA-CZ1) k časné detekci Alzheimerovy nemoci. *Cesk Slov Neurol N* 110(5): 587–594.
10. Beck, A. T., et al. (1996). Comparison of Beck Depression Inventories – IA and – II in Psychiatric Outpatients. *J Pers Assess* 67(3): 588–597. DOI: 10.1207/s15327752jpa6703_13.
11. Bednařík, J. (2006). Delirium: nová výzva pro neurologii? *Česk Slov Neurol Neurochir* 69/102(1): 18–26.
12. Beer, M. D., et al. (2005). Intenzivní péče v psychiatrii. Praha: Grada.
13. Beránková, D., et al. (2015). Addenbrooks kognitivní test – orientační normy pro českou populaci. *Cesk Slov Neurol N* 78/111(3): 300–305.
14. Běhounek, J. (2014). Vyšetřovací metody v psychiatrii. In: Petr, T., a kol. Ošetřovatelství v psychiatrii. Praha: Grada, s. 86–92.
15. Birrer, B. R., Vemuri, S. P. (2004). Depression in later life: A diagnostic and therapeutic challenge. *Am Fam Physician* 69(10): 2375–2382.
16. Bjørkly, S., et al. (2009). Development of a brief screen for violence risk (V-RISK-10) in acute and general psychiatry: An introduction with emphasis on findings from a naturalistic test of interrater reliability. *Eur Psychiatry* 24(6): 388–394. DOI: 10.1016/j.eurpsy.2009.07.004.
17. Blazer, D. G. (2000). Psychiatry and the Oldest Old. *Am J Psychiatry* 157(12): 1915–1924. DOI: 10.1176/appi.ajp.157.12.1915.
18. Boháček, K. (2008). Agresivní chování vůči zdravotnickému personálu. *Sestra* 18(1): 33.
19. Bowers, L., et al. (2011). The nursing observed illness intensity scale (NOIIS). *J Psychiatr Ment Health Nurs* 18(1): 28–34. DOI: 10.1111/j.1365-2850.2010.01615.x.
20. Burns, A., et al. (2002). Rating scales in old age psychiatry. *Br J of Psychiatry* 180: 161–167. DOI: 10.1192/bjp.180.2.161.
21. CCSMH (2006). National Guidelines for Seniors' Mental Health: The Assessment and Treatment of Depression. Toronto: CCSMH. [online] [cit. 2020-05-17]. Dostupné z: http://canadiangeriatrics.ca/students/assets/File/NatlGuideline_Depression.pdf
22. Consultgeri. [online] [cit. 2020-05-17]. Dostupné z: <https://consultgeri.org/try-this/general-assessment/issue-4.pdf>.
23. Coombs, T., et al. (2011). What is a comprehensive mental health nursing assessment? A review of the literature. *Int J Ment Health Nurs* 20(5): 364–370. DOI: 10.1111/j.1447-0349.2011.00742.x.

24. Cutcliffe, J. R., Barker, P. (2004). The Nurses' Global Assessment of Suicide Risk (NGASR): developing a tool for clinical practice. *J Psychiatr Ment Health Nurs* 11(4): 393–400. DOI: 10.1111/j.1365-2850.2003.00721.x.
25. Daňsová, P., et al. (2016). Metoda Patient Health Questionnaire – 9: česká verze. *Cesk Psychol* 60(5): 468–481.
26. De Hert, M., et al. (Eds). (1998). PECC, Psychosis Evaluation Tool for Common Use by Caregivers. Antwerpen: EPO.
27. De Hert, M., et al. (2002). Validation study of PECC (Psychosis Evaluation tool for Common use by Caregivers): Interscale validity and inter-rater reliability. *Int J Psychiatry Clin Pract* 6(3): 135–140. DOI: 10.1080/136515002760276054.
28. Drobná, T., Pečeňák, J. (2008). Použitie štandardizovaných posudzovacích stupní v ošetrovateľskom procese v psychiatrii. *Čes a slov Psychiatr* 104(8): 398–404.
29. Evropský index závažnosti návykového chování (European Addiction Severity Index, EuropASI). [online] [cit. 2020-10-12]. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/evropsky-index-zavaznosti-navykoveho-chovani-european-addiction-severity-index-europasi>
30. Gilje, F. L., Talseth, A. G. (2014). How psychiatric nurses experience suicidal patients: A qualitative meta-analysis. In: Cutcliffe, J. R., et al. (Eds). Routledge international handbooks. Routledge international handbook of clinical suicide research: pp. 11–23. Routledge/Taylor & Francis Group.
31. Goethals, S., et al. (2012). Nurses' decision-making in cases of physical restraint: a synthesis of qualitative evidence. *J Adv Nurs* 68(6): 1198–1210. DOI: 10.1111/j.1365-2648.2011.05909.x.
32. Gossop, M., et al. (1995). The Severity of Dependence Scale (SDS): psychometric properties of the SDS in English and Australian samples of heroin, cocaine and amphetamine users. *Addiction* 90(5): 607–614. DOI: 10.1046/j.1360-0443.1995.9056072.x.
33. Gottfried, J. (2019). Beckova sebeposuzovací škála depresivity pro dospelé: Recenze metody. *Testfórum* 7(12): 47–54. DOI: 10.5817/TF2015-5-35.
34. Greenberg, S. A. (2012). The Geriatric Depression Scale (GDS). Try This: Best Practices in Nursing Care to Older Adults. New York University College of Nursing.
35. Griffiths, A. W., et al. (2020). Validation of the Cohen-Mansfield Agitation Inventory Observational (CMAI-O) tool. *Int Psychogeriatr* 32(1): 75–85. DOI: 10.1017/S1041610219000279.
36. Hagen, J., et al. (2017). Mental Health Nurses' Experiences Of Carinf for Suicidal Patients in Psychiatric Wards: An Emotional Endeavor. *Arch Psychiatr Nurs* 31(1): 31–37. DOI: 10.1016/j.apnu.2016.07.018.
37. Hamaideh, S. H. (2017). Mental health nurses' perceptions of patient safety culture in psychiatric settings. *Int Nurs Rev* 64(4): 476–485. DOI: 10.1111/inr.12345.
38. Hamilton, M. A. (1960). A rating scale for depression. *J Neurol Neurosurg Psychiatry* 23(1): 56–62. DOI: 10.1136/jnnp.23.1.56.
39. Hanušková, V. (2008). Terapie akutního neklidu a agrese. *Psychiatrie pro praxi* 9(4): 168–169.
40. Hardy, S. (2011). Depression in elderly: ways to offer support. *Practice Nursing* 22(10): 520–525. DOI: 10.12968/pnur.2011.22.10.520.
41. Holá, M., Bartoš, A. (2019). Krátké testy kognitivních funkcí do ordinace praktického lékaře. *Prakt Lék* 99(5): 191–196.
42. Holmerová, I., Vaňková, H. (2009). Demence a deprese ve vyšším věku. *Med Pro Praxi* 6(2): 111–114.
43. Hosák, L., Hrdlička, M., Libiger, J., a kol. (2015). *Psychiatrie a pedopsychiatrie*. Praha: Karolinum.
44. Chew-Graham, C., et al. (2014). Management of depression in older people: Why this is important in primary care. Update: Royal College of General Practitioners & Royal College of Psychiatrists
45. Chromý, K., Honzák, R., a kol. (2005). Somatizace a funkční poruchy. Praha: Grada.
46. Jacobs D. G., et al. (2010). Practice Guideline for the Assessment and Treatment of Patients With Suicidal Behaviors. American Psychiatric Association. [online] [cit. 2020-10-12]. Dostupné z: https://psychiatryonline.org/pb/assets/raw/sitewide/practice_guidelines/guidelines/suicide.pdf
47. Jarošová, D. (2007). Úvod do komunitního ošetřovatelství. Praha: Grada.
48. Kalina, K., a kol. (2015). *Klinická adiktologie*. Praha: Grada, 696 s.

49. Kamarádová, D., et al. (2016). Validizace české verze Beckova inventáře úzkosti. Čes a slov Psychiat 112(4): 153–158.
50. Kay, S. R., et al. (1987). The positive and negative syndrome scale (PANSS) for schizophrenia. Schizophr Bull 13(2): 261–276. DOI: 10.1093/schbul/13.2.261.
51. Kolektiv autorů (2000). Terminologický slovník z oblasti alkoholu a drog. Praha: Psychiatrické centrum.
52. Koštálová, M. (2011). Screening deliria: The Confusion Assessment Method for the Intensive Care Unit (CAM-ICUcz). Neurol Prax 12 (Suppl. G): 10.
53. Koutek, J. (2010). Jak rozpoznat a řešit suicidální riziko. Interní Med 12(2): 109–110.
54. Koutek, J., Kocourková, J. (2003). Sebevražedné chování. Praha: Portál, 128 s.
55. Králíková, E. (2004). Závislost na tabáku a možnosti léčby. Čes a slov Psychiatrie 100(1): 13–18.
56. Králíková, E., et al. (2007). Role praktického lékaře v léčbě závislosti na tabáku. Med Pro Praxi 2: 52–55.
57. Kubička, L., Csémy, L. (1997). První zkušenosti s českou verzí EuropASI. Alkoholizmus a drogové závislosti 32(4): 215–222.
58. Kubička, L., Csémy, L. (1998). Validita české verze EuropASI. Alkoholizmus a drogové závislosti 33(5): 307–315.
59. Kurzová, H., Honzák, R., Krombholz, J. (2003). Psychiatrie v ordinaci praktického lékaře. Praha: UK, 140 s.
60. Lantta, T., Kontio, R., Daffern, M., Adams, C. E., Välimäki, M. (2016). Using the Dynamic Appraisal of Situational Aggression with mental health inpatients: a feasibility study. Patient Prefer Adherence 10: 691–701. DOI: 10.2147/PPA.S103840.
61. Látalová, K. (2013). Agresivita v psychiatrii. Praha: Grada.
62. Lyall, D., et al. (2004). Nurses' Observation Scale for Inpatient Evaluation: reliability update. J Adv Nurs 46(4): 390–394. DOI: 10.1111/j.1365-2648.2004.03006.x.
63. Madsen, T., et al. (2012). Predictors of psychiatric inpatient suicide: A national prospective register-based study. J Clin Psychiatry 73(2): 144–151. DOI: 10.4088/JCP.10m06473.
64. Madsen, T., et al. (2017). Risk Estimates and Risk Factors Related to Psychiatric Inpatient Suicide: An Overview. Int J Environ Res Public Health 14(3): 253. DOI: 10.3390/ijerph14030253.
65. Marková, E., Venglářová, M., Babiaková, M. (2006). Psychiatrická ošetřovatelská péče. Praha: Grada.
66. Mitášová, A., et al. (2010). Standardizace české verze The Confusion Assessment Method for the Intensive Care Unit (CAM-ICUcz). Česk Slov Neurol N 73/106(3): 258–266.
67. Monahan, J., et al. (2001). Rethinking risk assessment: The MacArthur study of mental disorder and violence. Oxford University Press.
68. Monahan, J., et al. (2005). An actuarial model of violence risk assessment for persons with mental disorders. Psychiatr Serv 56(7): 810–815. DOI: 10.1176/appi.ps.56.7.810.
69. Nešpor, K. (2011). Návykové chování a závislost. 4., aktualizované vyd. Praha: Portál.
70. Nešpor, K. (2018). Návykové chování a závislost. 5. aktualizované vyd. Praha: Portál.
71. Nikolai, T., et al. (2013). Neuropsychologická diagnostika kognitivního deficitu u Alzheimerovy choroby. Praha: Psychiatrické centrum.
72. Novotná, B. (2014). Kompetence sester pracujících na psychiatrii. In: Petr, T., a kol. Ošetřovatelství v psychiatrii. Praha: Grada, s. 37–41.
73. Opler, M. G. A., et al. (2017). Positive and Negative Syndrome Scale (PANSS) Training: Challenges, Solutions, and Future Directions. Innov Clin Neurosci 14(11–12): 77–81.
74. Orel, M., a kol. (2016). Psychopatologie: nauka o nemozech duše. 2., aktualizované a doplněné vyd. Praha: Grada.
75. Overall, J. E., et al. (1986). The Nurses Evaluation Rating Scale (NERS). J Clin Psychol 42(3): 454–466. DOI: 10.1002/1097-4679(198605)42:3<454::aid-jclp2270420308>3.0.co;2-z.
76. Petr, T. (2011). Řízení rizik na psychiatrických odděleních. Čes a slov Psychiat 107(2): 106–109.
77. Petr, T. (2014a). Organizace psychiatrické péče v ČR. In: Petr, T., a kol. Ošetřovatelství v psychiatrii. Praha: Grada.

78. Petr, T. (2014b). Ošetřovatelský přístup k neklidným a agresivním pacientům. In: Petr, T., a kol. Ošetřovatelství v psychiatrii. Praha: Grada, s. 171–175.
79. Pilařová, L. (2003). Problematika závislosti na nikotinu. Psychiatr pro Praxi 5: 205–208.
80. Praško, J. (2006). Péče o suicidálního pacienta. Psychiatr pro Praxi 4: 191–195.
81. Praško, J. (2007). Suicidální pacient. In: Herman, E., a kol. Konziliární psychiatrie. Praha: Medical Tribune CZ.
82. Ptáček, R., Bob, A. (2009). Metody diagnostiky disociativních symptomů. Čes a slov Psychiat 105(4): 163–172.
83. Ptáček, R., et al. (2016). Beckova škála deprese BDI-II – standardizace a využití v praxi. Čes a slov Psychiat 112(6): 270–274.
84. Rabinčák, M., Tkáčová, L. (2019). Využívanie psychometrických konštruktov pre hodnotenie porúch nálady v ošetrovateľskej praxi. Zdravotnícke listy 7(2): 22–28.
85. Raboch J., Červený, R. (2018). Deprese. Doporučené diagnostické a terapeutické postupy pro všeobecné praktické lékaře. Centrum doporučených postupů pro praktické lékaře, Společnost všeobecného lékařství ČLS JEP, Praha.
86. Raboch, J., Pavlovský, P., a kol. (2014). Psychiatrie. Praha: Karolinum.
87. Radloff, L. S. (1977). The CES-D Scale: A Self-Report Depression Scale for Research in the General Population. Appl Psychol Meas 1(3): 385–401. DOI: 10.1177/014662167700100306.
88. Roaldset, J. O., et al. (2011). V-RISK-10: validation of a screen for risk of violence after discharge from acute psychiatry. Eur Psychiatry 26(2): 85–91. DOI: 10.1016/j.eurpsy.2010.04.002.
89. Rychlý test paměti – Amnesia Light and Brief Assessment (ALBA). [online] [cit. 2020-10-12]. Dostupné z: https://www.nudz.cz/adcentrum/velmi_kratke_zkousky.html#ALBA
90. Saatchi, B., Larijani, T. T. (2019). Risk for suicide nursing diagnosis and its related risk factors, in psychiatric settings: A descriptive study. Nurs Open 6(4): 1438–1445. DOI: 10.1002/nop2.342.
91. Sekot, M., et al. (2005). Hodnocení úzkosti a deprese u pacientů se zhoubnými nádory trávicího traktu. Čes a slov. Psychiat 101(5): 252–257.
92. Shiekh, J., Yesavage, J. (1986). Geriatric Depression Scale; recent findings and development of a short version. In: Brink, T. L. (Ed.). Clinical Gerontology: a guide to assessment and intervention. NY: Howarth Press.
93. Snowden, R. J., et al. (2009). Assessing risk of future violence among forensic psychiatric inpatients with the Classification of Violence Risk (COVR). Psychiatr Serv 60(11): 1522–1526. DOI: 10.1176/ps.2009.60.11.1522.
94. Slezáková, Z. (2014). Ošetřovatelství v neurologii. Praha: Grada, 232 s.
95. Staňková, M. (2001). České ošetřovatelství: praktická příručka pro sestry. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví.
96. Svoboda, M. (2010). Psychologická diagnostika dospělých. 4. vyd. Praha: Portál, 343 s.
97. Ševčíková, B., et al. (2019). Delirium screening instruments administered by nurses for hospitalized patients – Literature review. Cent Eur J Nurs Midwifery 10(4): 1167–1178. DOI: 10.15452/CEJNM.2019.10.0028.
98. Štěpánková, H., et al. (2015). Mini-Mental State Examination – česká normativní studie. Cesk Slov Neurol N 78/111(1): 57–63.
99. Theodoridou, C., et al. (2009). The measurement of psychotic acuity by nursing staff. J Psychiatr Ment Health Nurs 16(3): 234–241. DOI: 10.1111/j.1365-2850.2008.01338.x.
100. Tošnerová, T. (2002). Ageismus: průvodce stereotypy a mýty o stáří. Praha: Ambulance pro poruchy paměti, 45 s.
101. Townsend, M. C. (2015). Psychiatric Mental Health Care: Concepts of Care in Evidence-Based Practice. 8th ed. Philadelphia, PA: F. A. Davis.
102. Uhrová, T., Klempíř, J. (2006). Delirium – obecný úvod do problematiky. Neurol Praxi 12(5): 304–306.

103. Venclíková, S., et al. (2017). Dopady pracovně rehabilitačního programu na psychopatologii a kvalitu života u pacientů s chronickým průběhem schizofrenie. Čes a slov Psychiatr 113(1): 7–13.
104. Vörösová, G., Solgajová, A., Archalousová, A. (2015). Ošetřovatelská diagnostika v práci sestry. Praha: Grada, 208 s.
105. Vrzalová, M. (2016). Role sestry ve screeningu deprese u seniorů. Č. Budějovice. Diplomová práce (Mgr.). Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta.
106. Vyhánek, M., et al. (2012). Diagnostikujeme a léčíme demence správně a včas? Výsledky průzkumu ve světle nových doporučení. Psychiatr Praxi 13(1): 19–24.
107. Wenigová, B. (2001). PECC – Nová možnost hodnocení a měření psychóz – nejen pro lékaře a klinické psychology? Psychiatr Praxi 4: 173–176.
108. Wilstrand, C., et al. (2007). Being burdened and balancing boundaries: a qualitative study of nurses' experiences caring for patients who self-harm. J Psychiatr Ment Health Nurs 14(1): 72–78. DOI: 10.1111/j.1365-2850.2007.01045.x.
109. World Health Organization (1992). International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems, 10th Revision. WHO, Geneva, Switzerland, World Health Organization.
110. Yudofsky, S. C., et al. (1986). The Overt Aggression Scale for the objective rating of verbal and physical aggression. Am J Psychiatry 143(1): 35–39. DOI: 10.1176/ajp.143.1.35.
111. Zacharová, E. (2009). Agresivní pacient v klinické praxi zdravotníků. Interní Med 11(10): 471.
112. Zitelli, L., Palmer, C. V. (2018). Recognizing and Reacting to Risk Signs for Patient Suicide. Semin Hear 39(1): 83–90. DOI: 10.1055/s-0037-1613708.